

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАЦІВНИКАМИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Баланюк Іван Федорович, д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри обліку і аудиту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника”, м. Івано-Франківськ, тел. (0342)596003.

Сас Людмила Степанівна, к.е.н., викладач кафедри обліку і аудиту ДВНЗ “Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника”, м. Івано-Франківськ, тел. (0342)596003.

У статті наведено зовнішні та внутрішні чинники впливу на забезпечення персоналом суб'єктів господарювання аграрної сфери. Проведено аналіз природного та міграційного приросту (скорочення) чисельності населення у сільській місцевості. Визначено кількісний та віковий склад працівників сільського господарства. Проаналізовано розмір заробітної плати у сільському господарстві. Висвітлено стан підготовки і підвищення кваліфікації кадрів у сільському господарстві, попит та пропозицію робочої сили для працівників сільського господарства на зареєстрованому ринку праці.

Ключові слова : працівники, сільське господарство, чисельність населення, кількісний склад працівників, віковий склад працівників, мотивація праці, підвищення кваліфікації, попит і пропозиція робочої сили.

Вступ. Успішне функціонування суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки зумовлюється своєчасним забезпеченням необхідними ресурсами (трудовими, матеріальними, фінансовими) та їх ефективним використанням. Пріоритетне місце у цьому переліку належить людському чиннику, який, як відомо, “вирішує все”.

Належне забезпечення сільськогосподарських підприємств працівниками зумовлюється низкою чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, врахування впливу яких дозволить укомплектувати персонал відповідної кількості та якості. Серед зовнішніх чинників виокремлюють: природно-кліматичні умови регіону, демографічну ситуацію, систему підготовки фахівців для сільського господарства, попит і пропозицію на аграрному ринку праці, рівень впровадження науково-технічних розробок у виробництво, розвиток соціальної інфраструктури села, політику держави щодо аграрного сектора економіки, законодавчо-нормативну базу регулювання управління персоналом, рівень конкуренції між сільськогосподарськими підприємствами [1, с. 56].

До внутрішніх чинників зараховують : кваліфікацію менеджера з персоналу та працівників служб (відділів) персоналу, кількісно-якісний склад персоналу, технічне оснащення виробництва, обсяг та структуру виробництва, трудомісткість виконуваних робіт,

цілі діяльності підприємства, його фінансовий стан, співробітництво з іншими підприємствами [1, с. 34–35].

Постановка проблеми. З метою ефективної діяльності суб'єктів господарювання аграрної сфери необхідне належне їх комплектування працівниками відповідної кількості та якості. Вивчення сучасного стану та тенденції забезпечення працівниками агроформувань дозволить учасникам ринку правильно розуміти й організувати даний процес на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленню питання забезпечення персоналом агроформувань та чинників, які на нього впливають присвячені праці вітчизняних науковців : Бородіної О.М., Василенки Н.І., Мікловди В.П., Россохи В.В., Сахацького М.П., Ходаківського Є.І., Черевка Г.В. та ін.

Методологія дослідження. Для вирішення завдань дослідження (порівняння показників чисельності населення, аналізу кількісного та вікового складу працівників, розміру їх зарплати, підготовки та підвищення кваліфікації кадрів, попиту та пропозиції робочої сили за ряд років) використано метод економіко-статистичного зіставлення.

Мета роботи. Дослідити стан та тенденції забезпечення працівниками суб'єктів господарювання аграрної сфери як важливого чинника їхнього функціонування.

Постановка завдання. Зважаючи на зміни ринкового середовища функціонування аграрних підприємств, постійного аналізу потребує природний та міграційний приріст (скорочення) чисельності населення у сільській місцевості, кількісний та віковий склад працівників сільського господарства, мотивація їхньої праці, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів у сільському господарстві, попит і пропозиція робочої сили для працівників сільського господарства на зареєстрованому ринку праці.

Результати дослідження. Важлива роль у процесі формування персоналу аграрних підприємств належить демографічним та соціально-економічним чинникам. Сільське населення вважається природною основою формування персоналу сільськогосподарських підприємств. Його статево-віковий склад, рівень освіти, морально-психологічний стан, можливість та бажання постійно проживати й працювати у сільській місцевості, розвиток соціальної сфери сіл, зокрема освіти та охорони здоров'я, благоустрій сільського житлового фонду зумовлює кількісно-якісне забезпечення працівниками агроформувань. Зважаючи на те, що 94 % території Івано-Франківської області займає сільська місцевість, до складу області належать 765 сільських населених пунктів, 56,6 % усього населення області (на початок 2013 р.) проживало у сільській місцевості [3, с. 16] зазначене питання актуальне для нашого регіону.

Кількість жителів у сільській місцевості починаючи з 1996 р. постійно зменшується і впродовж останніх сімнадцяти років скоротилась на 48 тис. осіб. Основним фактором депопуляції є природне скорочення населення.

Зменшення чисельності населення у 2012 р. у сільській місцевості (табл. 1) склало 203 особи, у тому числі природне скорочення 588 осіб і міграційний приріст 385 осіб. У міських поселеннях спостерігається природній (888 осіб) та міграційний (975 осіб) приріст населення.

Таблиця 1. Приріст (скорочення) чисельності населення у 2012 р. у сільській місцевості Івано-Франківської області, осіб

Показники	Одиниця виміру	Сільська місцевість	Міські поселення	Разом сільська місцевість та міські поселення
Загальний приріст (скорочення)	осіб	- 203	1863	1660
у тому числі природній приріст (скорочення)	осіб	- 588	888	300
міграційний приріст (скорочення)	осіб	385	975	1360

Джерело: [3, с. 64].

З даних, наведених у табл. 2 бачимо, що середньооблікова чисельність штатних працівників сільського господарства Івано-Франківської області і кількість найманих працівників підприємств, установ, організацій щороку скорочується.

Зменшення середньооблікової чисельності штатних працівників у 2012 р. в порівнянні з 2010 р. склало 195 осіб (4,8 %), а найманих працівників – 2,1 тис. осіб (19,1 %). Таку ситуацію можна пов'язати зі згоранням підприємствами обсягів діяльності та впровадженням різноманітної техніки, що зменшує ручну працю.

Таблиця 2. Кількісний склад працівників сільського господарства* Івано-Франківської області у 2010-2012 рр.

Показники	Одиниця виміру	Роки			2012 р. в порівнянні з 2010 р., %
		2010	2011	2012	
Середньооблікова чисельність штатних працівників	осіб	4081	3878	3886	95,2
Кількість найманих працівників підприємств, установ, організацій	тис. осіб	11,0	10,1	8,9	80,9

* – у тому числі мисливство та пов'язані з ними послуги (тут і далі по тексту).

Джерело: [3, с. 74].

Дані табл. 3 свідчать, що у віковому відношенні найбільшу питому вагу серед облікової кількості штатних працівників сільського господарства займають особи у віці 35–49 років (приблизно 49 %), частка працівників у віці 15–35 р. складає 33,8 %, пенсійного віку (жінки 51–55 р., чоловіки 55–59 р.) – 17 %.

Таблиця 3. Віковий склад працівників сільського господарства* Івано-Франківської області на кінець 2012 р.

Показники	Всього, осіб	% до облікової кількості штатних працівників
Облікова кількість працівників у віці 15-35 р.	1161	33,8
Кількість працівників перед пенсійного віку (жінки 51-55 р., чоловіки 55-59 р.)	585	17,0

Джерело: [3, с. 83].

Основною складовою мотивації праці, у тому числі в сільському господарстві, є її оплата. Як свідчать дані табл. 4, заробітна плата працівників сільського господарства у 2012 р. в порівнянні з 2010 р. зросла на 572 грн. (1,3 раза).

Таблиця 4. Середньомісячна заробітна плата працівників різних видів економічної діяльності Івано-Франківської області у 2010-2012 рр.

Показники	Одиниця виміру	Роки			2012 р. в порівнянні з 2010 р., разів
		2010	2011	2012	
Сільське господарство*	грн.	1586	1958	2158	1,3
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	грн.	1473	2075	2434	1,7
Промисловість	грн.	2221	2649	2985	1,3
Мінімальна заробітна плата (середня)	грн.	894	972,5	1104,2	1,2
Прожитковий мінімум (середній)	грн.	848,6	923	1050,6	1,2

Джерело: [2, 3, с. 83]

Для порівняння, протягом аналізованого періоду розмір заробітної плати у лісовому господарстві та пов'язаних із ним послугах зріс на 961 грн. (1,7 раза), у промисловості на 764 грн. (1,3 раза). Заробітна плата у сільському господарстві у 2011-2012 рр. була нижчою середньомісячного її розміру у лісовому господарстві та пов'язаних із ним послугах в 1,1 раза, а у промисловості – в 1,3 та 1.4 раза відповідно.

Розмір заробітної плати у сільському господарстві у 2010-2012 рр. перевищував мінімальний її рівень та прожитковий мінімум, встановлені законодавчо. У 2010 р. перевищення розміру заробітної плати над її мінімальним розміром склало 1,8 раза, у 2011-2012 рр. – 2 рази. Тоді як розмір заробітної плати у промисловості був вищим мінімального її

розміру у 2010 р. у 2,5 раза, у 2011-2012 рр. – 2,7 раза. Таким чином, спостерігається тенденція до зростання заробітної плати працівників сільського господарства, однак, її розмір і надалі нижчий в порівнянні з іншими галузями економіки.

Про ситуацію щодо підготовки та підвищення кваліфікації кадрів у сільському господарстві свідчать дані табл. 5. У 2012 р. навчено новим професіям тільки 3 особи, що склало 0,1 % облікової кількості штатних працівників сільського господарства, підвищення кваліфікації не пройшов жоден працівник сільського господарства.

Таблиця 5. Підготовка та підвищення кваліфікації кадрів за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області у 2012 р.

Показники	Навчено новим професіям		Підвищили кваліфікацію	
	всього, осіб	% до облікової кількості штатних працівників	всього, осіб	% до облікової кількості штатних працівників
Сільське господарство*	3	0,1	-	-
Лісове господарство та пов'язані з ним послуги	17	0,5	147	4,4
Промисловість	2266	4,6	5417	11,0

Джерело: [3, с. 85].

За відповідний період у лісовому господарстві та пов'язаних із ним послугах навчено новим професіям 17 осіб (0,5 облікової кількості штатних працівників), підвищили кваліфікацію 147 осіб (4,4 % облікової кількості штатних працівників); у промисловості – навчено новим професіям 2266 осіб (4,6 % облікової кількості штатних працівників), підвищили кваліфікацію 5417 осіб (11,0 % облікової кількості штатних працівників).

З даних табл. 6 бачимо, що навантаження на одне вільне робоче місце (вакансію) для працівників сільського господарства на зареєстрованому ринку праці у 2010 р. та 2012 р. було достатньо високим – 223 та 229 осіб відповідно; у 2011 р. – 57 осіб.

Кількість незайнятих громадян з числа працівників сільського господарства, які перебували на обліку в державній службі зайнятості у 2012 р. в порівнянні з 2010 р. скоротилась на 400 осіб (20 %). Потреба сільськогосподарських підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць була порівняно невисокою у 2010 р. та 2012 р. – 7–9 осіб і дещо вищою у 2011 р. – 25 осіб. Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, що проживають у сільській місцевості становив 27,7 %, 26,3 %, 30,7 % відповідно у 2010 р., 2011 р. та 2012 р. [3, с. 81-82].

Таблиця 6. Попит та пропозиція робочої сили для працівників сільського господарства на зареєстрованому ринку праці в Івано-Франківській області у 2010-2012 рр.

Показники	Одиниця виміру	Роки			2012 р. в порівнянні з 2010 р., %
		2010	2011	2012	
Кількість незайнятих громадян з числа працівників сільського господарства, які перебували на обліку в державній службі зайнятості	осіб	2005	1420	1605	80,0
Потреба сільськогосподарських підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць	осіб	9	25	7	77,7
Навантаження на одне вільне робоче місце (вакансію)	осіб	223	57	229	102,7

Джерело: [3, с. 79].

Висновки. З наведеного вище бачимо, що :

- відбувається природне скорочення чисельності сільського населення, яке є основою забезпечення персоналом агроформувань;
- чисельність працівників у сільському господарстві скорочується;
- основну частку облікової чисельності штатних працівників сільського господарства становлять особи середнього віку;
- потреба сільськогосподарських підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць є невисокою;
- оплата праці працівників сільського господарства нижча у порівнянні з іншими галузями економіки;
- навчання та підвищення кваліфікації працівників сільського господарства практично не здійснюється.

Перелік використаних джерел

1. Баланюк І.Ф. Персонал сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект / І.Ф. Баланюк, Л.С. Федоряк. – Івано-Франківськ: ЛІК, 2011. – 236 с.
2. Мінімальна заробітна плата (Україна). Прожитковий мінімум (Україна). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/wage/>.

3. Розвиток села Івано-Франківщини. Статистичний збірник. За ред. Л.О. Зброй. Державна служба статистики України. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. Івано-Франківськ. – 2013. – 347 с.

Баланюк І., Сас Л. Стан та тенденції забезпечення працівниками суб'єктів господарювання аграрної сфери. У статті наведено зовнішні та внутрішні чинники впливу на забезпечення персоналом суб'єктів господарювання аграрної сфери. Проведено аналіз природного та міграційного приросту (скорочення) чисельності населення у сільській місцевості. Визначено кількісний та віковий склад працівників сільського господарства. Проаналізовано розмір заробітної плати у сільському господарстві. Висвітлено стан підготовки і підвищення кваліфікації кадрів у сільському господарстві, попит та пропозицію робочої сили для працівників сільського господарства на зареєстрованому ринку праці.

Ключові слова : працівники, сільське господарство, чисельність населення, кількісний склад працівників, віковий склад працівників, мотивація праці, підвищення кваліфікації, попит і пропозиція робочої сили.

Balanjuk I., Sas L. The state and tendencies of providing of subjects of menage agrarian sphere workers. To the article the external and internal factors of influence are driven on providing of subjects of menage agrarian sphere a personnel. The analysis of natural and migratory increase(reduction) of quantity of population is conducted in rural locality. Quantitative and age-old composition of workers of agriculture is certain. A wage rate is analysed in agriculture. The state of preparation and in-plant training of shots is reflected in agriculture, demand and supply of labour force for the workers of agriculture at the registered market of labour.

Keywods : are workers, agriculture, quantity of population, quantitative composition of workers, age-related composition of workers, motivation of labour, in-plant training, demand and supply of labour force.

Стан та тенденції забезпечення суб'єктів аграрної сфери працівниками господарювання	друк	Науковий вісник Мукачівського державного ун-ту. Серія економіка. – 2014. – Вип. 1. – С. 92–96.	$\frac{7}{3,5}$
---	------	--	-----------------